

Т. Я. Соломчак, здобувач,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ДИНАМІКА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА МОДЕЛЕЙ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано тенденції динаміки економічно активного, зайнятого населення, структурні зміни у зайнятості населення за видами економічної діяльності у Львівській області. Розглянуто основні напрями забезпечення ефективною зайнятості в економіці регіону.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Людський розвиток, зайнятість населення, економічно активне населення, рівень економічної активності населення, рівень зайнятості населення.

АННОТАЦИЯ. В статье проанализировано тенденции динамики экономически активного, занятого населения, структурные изменения в занятости населения за видами экономической деятельности во Львовской области. Рассмотрены основные направления обеспечения эффективной занятости в экономике региона.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА. Человеческое развитие, занятость населения, экономически активное население, уровень экономической активности населения, уровень занятости населения.

SUMMARY. In the article the dynamics tendencies of economic active concerned population structural changes in employment of population after the types of economic activity in the Lviv region are analyzed. Basic directions of providing of effective employment are considered in the region economy.

KEY WORDS. Human development, population employment, economic active population, the level of economic activity of population, the level of employment of population.

Вступ. Важливою передумовою створення можливостей для розвитку людини є забезпечення зайнятості населення. Ефективна, продуктивна, гідна за оплатою і умовами праці зайнятість у концепції людського розвитку може слугувати не лише джерелом доходу, достатнього для якісного життя працівника і його сім'ї, але і важливою формою реалізації творчих можливостей людини, способом її соціалізації, самовираження, сферою визнання і комунікації, тобто людського розвитку [5, с. 112].

Кількість економічно активного, зайнятого населення, рівень зайнятості є важливими соціально економічними індикаторами

якостей життя. Роль зайнятості у розвитку людини визначають: забезпечення доходів для інвестування їх в освіту, здоров'я, якість життя; формування стимулів для отримання освіти, підвищення кваліфікації; забезпечення умов для соціалізації і самовираження; запобігання у втратах людського розвитку внаслідок девіантної поведінки.

Ефективна зайнятість, забезпечуючи доходи працездатному населенню, дозволяє державі підтримувати і захищати соціально вразливих і непрацездатних громадян і, таким чином, забезпечити умови для рівних можливостей людського розвитку. Це обумовлює необхідність статистичного аналізу зайнятості населення у динаміці, рівня зайнятості населення за різними соціально-демографічними характеристиками. Вдосконаленню методологічних засад статистичного вивчення зайнятості населення присвячені дослідження Бараник З.П. [1], Власенко Н.С., Лібанової Е.М., Лісогор Л.С., Осауленко О.Г., Парфенцевої Н.О., Ткаченко Л.Г.

Постановка завдання. Метою статті є оцінювання та аналіз динаміки економічно-активного, зайнятого населення у розрізі певних соціально-демографічних ознак, структурних змін у зайнятості населення за видами економічної діяльності у Львівській області за 2000—2008 рр., порівняння регіональних тенденцій економічної активності, зайнятості.

Результати. Динаміка, структура, спрямування зайнятості задані тенденціями економічного і соціального розвитку, вона є складовою економічної динаміки, її індикатором, причиною і наслідком [2, с. 58]. Необхідність зайнятості формує пропозицію робочої сили, яка виражається в економічній активності населення. Аналізуючи регіональний розподіл економічно активного населення України у 2008 році можна відзначити, що найбільша кількість економічно активного населення в Донецькій (2267,3 тис. осіб або 10,1 %) та Дніпропетровській (1664,1 тис. осіб або 7,4 %) областях, у м. Києві (1465,7 тис. осіб або 6,5 %), найменша — у м. Севастополі (194,0 тис. осіб або 0,9 %), Чернівецькій (415,9 тис. осіб або 1,9 %) області.

За результатами вибіркового обстежень домогосподарств з питань економічної активності у 2008 році кількість населення у віці 15–70 років у Львівській області становила 1901,3 тис. осіб, у тому числі 11 822,2 тис. осіб — економічно активне населення. Упродовж 2000–2006 рр. в області спостерігалася тенденція до скорочення кількості економічно активного населення віком 15–70 років, у 2007–2008 рр. відбулись позитивні зміни — у 2007 р. порівняно з 2006 р. кількість економічно активного населення

збільшилась на 0,8 тис. осіб, у 2008 р. порівняно з 2007 р. на 14,5 тис. осіб. Кількість економічно активного населення в області у 2000–2008 рр. скоротилась на 5,4 %. У 2008 році із загальної кількості зазначеної категорії 1092,5 тис. осіб або 92,4 % складали особи зайняті економічною діяльністю.

Таблиця 1

**ДИНАМІКА КІЛЬКОСТІ ЕКОНОМІЧНО АКТИВНОГО,
ЗАЙНЯТОГО НАСЕЛЕННЯ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Рік	Економічно активне населення, тис. осіб	З нього зайняті економічною діяльністю	Рівень, у %	
			економічної активності	зайнятості
2000	1249,5	1082,7	65,2	56,5
2001	1234,1	1079,0	64,5	56,4
2002	1192,4	1042,3	62,5	54,6
2003	1192,4	1069,4	62,5	56,0
2004	1174,5	1057,0	61,6	55,4
2005	1167,0	1064,6	61,2	55,8
2006	1166,9	1070,1	61,2	56,1
2007	1167,7	1077,3	61,3	56,6
2008	1182,2	1092,5	62,3	57,5

Складено за даними статистичного збірника «Економічна активність населення у Львівській області у 2008 р.».

У 2008 році у Львівській області кількість економічно активного населення працездатного віку складала 1087,2 тис. осіб, старшого за працездатний вік — 95,0 тис. осіб. Якщо упродовж 2000—2005 рр. спостерігалася тенденція до скорочення кількості економічно активного населення працездатного віку з 1146,5 тис. осіб до 1062,5 тис. осіб, то у 2006—2008 рр. відбулись позитивні зміни — кількість економічно активного населення працездатного віку збільшилась з 1066,7 тис. осіб до 1087,2 тис. осіб. Якщо упродовж 2000—2004 рр. спостерігалася тенденція до скорочення кількості економічно активного населення старшого за працездатний вік: з 103,0 тис. осіб до 87,3 тис. осіб, то у 2005 році — збільшення до 104,5 тис. осіб і в структурі економічно активного населення віком 15—70 років зросла до 9 % питома вага осіб старших за працездатний вік.

Склад економічно активного населення Львівської області у 2008 році: за віком: 92 % складали особи працездатного віку, решту 8 % — особи старші за працездатний вік; за статтю: 52,8 % — чоловіки, 47,2 % — жінки; за місцем проживання: 60,6 % — міські мешканці; 39,4 — сільські жителі; за освітою: 47,4 % склали особи з повною загальною освітою, 26,3 % — з повною вищою, 19 % — з неповною вищою, а решту 7,3 % — з базовою вищою, базовою чи початковою загальними освітами.

Питома вага економічно активного населення Львівської області у віці 15–70 років у зазначеній категорії населення України у 2008 р. складала 5,3 %, у тому числі зайняті — 5,2 %, у 2000 р. і, відповідно, 5,5 %, 5,4 %.

В Україні рівень економічної активності населення у 2008 році складав 63,3 %. Варіація рівнів економічної активності коливалась у межах від 66,9 % у м. Києві та 65,2 % у м. Севастополі до 58,0 % у Івано-Франківській та 58,2 % у Тернопільській областях.

Аналіз динаміки рівня економічної активності населення у Львівській області залежно від місця проживання свідчить про зниження рівня економічної активності міського населення з 64,8 % у 2000 році до 60,5 % у 2008 році, сільського населення з 65,8 % у 2000 році до 64,9 % у 2008 році. Ця тенденція характерна для рівня економічної активності населення працездатного віку. Рівень економічної активності міського населення працездатного віку знизився з 74,2 % у 2000 році до 69,1 % у 2008 році, сільського населення — з 73,8 % у 2000 році до 68,6 % у 2008 році.

Таблиця 2

**ЕКОНОМІЧНА АКТИВНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ
ЗА РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ, У ВІЦІ 15—70 РОКІВ, %**

	Рівні економічної активності		Рівні зайнятості		Коефіцієнт ефективності зайнятості	
	2000	2008	2000	2008	2000	2008
	1	2	3	4	5	6
Україна	63,2	63,3	55,8	59,3	0,77	0,87
АР Крим	61,2	63,2	56,2	60,2	0,84	0,90
Вінницька	72,1	62,7	65,9	58,7	0,83	0,87
Волинська	72,0	64,1	64,8	58,8	0,80	0,83
Дніпропетровська	63,7	63,0	56,3	59,9	0,77	0,90

Закінчення табл. 2

	Рівні економічної активності		Рівні зайнятості		Коефіцієнт ефективності зайнятості	
	2000	2008	2000	2008	2000	2008
	1	2	3	4	5	6
Донецька	63,8	64,4	57,6	60,7	0,81	0,89
Житомирська	61,9	64,5	54,3	58,9	0,75	0,83
Закарпатська	62,9	64,0	55,6	59,9	0,77	0,87
Запорізька	62,7	63,3	54,8	59,5	0,75	0,88
Івано-Франківська	64,6	58,0	57,8	53,4	0,79	0,84
Київська	62,8	63,8	54,8	60,1	0,74	0,88
Кіровоградська	61,5	63,6	52,4	58,5	0,70	0,84
Луганська	57,5	62,1	51,1	58,0	0,78	0,87
Львівська	65,2	62,2	56,5	57,5	0,73	0,85
Миколаївська	61,8	64,3	52,8	58,9	0,71	0,83
Одеська	62,1	60,6	54,7	57,9	0,76	0,91
Полтавська	62,5	63,7	56,2	59,6	0,80	0,87
Рівненська	59,2	63,0	52,0	57,4	0,76	0,82
Сумська	62,6	64,2	53,3	59,4	0,70	0,85
Тернопільська	58,1	58,2	50,1	53,1	0,72	0,82
Харківська	65,9	63,2	57,3	59,8	0,74	0,89
Херсонська	62,8	64,9	54,1	59,5	0,72	0,83
Хмельницька	63,0	64,6	54,4	59,4	0,72	0,84
Черкаська	59,3	63,9	52,3	58,6	0,77	0,84
Чернівецька	53,6	62,4	44,5	57,2	0,66	0,83
Чернігівська	64,8	64,8	57,5	59,8	0,77	0,85
м. Київ	66,2	66,9	60,5	64,9	0,83	0,94
м. Севастополь	64,1	65,2	54,7	62,8	0,71	0,93

Складено за даними статистичного збірника «Економічна активність у Львівській області у 2008 р.»

Рівень економічної активності міського населення старшого за працездатний вік зріс з 17,4 % у 2000 році до 17,9 % у 2008 році, сільського населення — з 39,6 % у 2000 році до 47,4 % у 2008 році.

В структурі економічно активного населення працездатного віку у 2008 році порівняно з 2000 роком зросла питома вага працездатних чоловіків з 52,1 % до 54,8 %, натомість скоротилась питома вага працездатних жінок з 47,9 % до 45,2 %.

За 2000—2008 рр. у Львівській області кількість економічно активних жінок зменшилась з 616,8 тис. осіб у 2000 році до 558,2 тис. осіб у 2008 році, чоловіків — з 632,7 тис. осіб у 2000 році до 624,0 тис. осіб у 2008 році. Ця тенденція характерна для економічно активного населення обох статей як у працездатному, так і у старшому за працездатний вік.

Якщо економічна активність жінок у старшому за працездатний вік була вища, ніж у чоловіків у 2000 році в 1,9 разу, то в 2008 році — в 2,3 разу.

Якісний аналіз динаміки економічно активного населення за допомогою відносного рівня засвідчує, що рівень економічної активності населення віком 15—70 років у 2008 році порівняно з 2000 роком знизився з 65,2 % до 62,2 %. Причому зазначене зниження відбулося за рахунок осіб працездатного віку з 74,1 % у 2000 році до 68,9 % у 2008 році. Водночас спостерігається зростання значення цього показника в осіб старших за працездатний вік з 27,9 % у 2000 році до 29,4 % у 2008 році. Зазначена тенденція характерна як для чоловіків, так і для жінок: у 2008 році порівняно з 2000 роком рівень економічної активності чоловіків знизився з 68,4 % до 67,6 %, жінок — з 62,4 % до 57 %.

У 2008 році порівняно з 2000 роком для обох статей характерне зниження рівня економічної активності населення працездатного віку, відповідно, на 2,2 в.п. і 8,4 в.п. зростання значення цього показника у населення старшого за працездатний вік, відповідно, на 0,4 в.п. і 2 в.п. Це засвідчує зростання рівня економічної активності осіб старшого віку. Найвищий рівень економічної активності населення у 2008 році — серед осіб у віці 40—49 років — 83,6 %, 35—39 років — 81,9 %, 30—34 роки 80,8 %.

Аналізуючи регіональний розподіл зайнятого населення України, можна відзначити, що найбільша кількість зайнятого населення зосереджена в Донецькій (2138,8 тис. осіб або 10,2 %), Дніпропетровській (1580,0 тис. осіб або 7,5 %), у м. Києві (1420,2

тис. осіб або 6,8 %), що пояснюється концентрацією промислового виробництва та розвиненістю інфраструктури. Найменша кількість зайнятого населення у м. Севастополь (186,9 тис. осіб або 0,9 %), Чернівецькій (381,0 тис. осіб або 1,8 %) та Тернопільській (424,9 тис. осіб або 2,0 %) областях.

Зміни у сфері зайнятості в регіональній економіці — результат взаємодії демографічних, які визначають динаміку кількості населення, і соціально-економічних факторів, пов'язаних з ситуацією в суспільному виробництві і на ринку праці. У 2008 році кількість зайнятого населення у Львівській області складала 1092,5 тис. осіб, порівняно з 2007 роком їх кількість зросла на 1,4 в.п., а порівняно з 2000 роком на 0,9 в.п. Зростання відбулося за рахунок зайнятого населення працездатного віку на 1,8 в.п.

Склад зайнятого населення області у 2008 році: за віком: 91,3 % — особи працездатного віку, решту 8,7 % — особи старші за працездатний вік; за статтю: 52,6 % — чоловіки, 47,4 % — жінки; за місцевістю: 61 % — міські мешканці; 39 % — сільські жителі; за освітою: 46,8 % склали особи з повною загальною освітою, 27,1 % — з повною вищою, 18,5 % — з неповною вищою, а решту 7,6 % — із базовою вищою, базовою чи початковою загальними освітами.

Незважаючи на зростання рівня зайнятості населення в Україні з 55,8 % у 2000 році до 59,3 % у 2008 році, спостерігається зниження рівня цього показника у Вінницькій (з 65,9 % до 58,7 %), Волинській (з 64,8 % до 58,8 %) та Івано-Франківській (з 57,8 % до 53,4 %) областях, зростання — в Чернівецькій (з 44,5 % до 57,2 %), Луганській (з 51,1 % до 58,0 %), Черкаській (з 52,3 % до 58,6 %), Миколаївській (з 52,8 % до 58,9 %), Кіровоградській (52,4 % до 58,5 %), Сумській (з 53,3 % до 59,4 %) областях. Варіація рівнів зайнятості в 2008 році коливалась у межах від 64,9 % у м. Києві та 62,8 % у м. Севастополі до 53,4 % в Івано-Франківській та 53,1 % Тернопільській областях.

У 2008 році рівень зайнятості населення у віці 15—70 років порівняно з 2007 роком на Львівщині зріс на 0,98 в. п. і склав 57,5 % та був вищий, ніж у 2000 році (56,5 %), аналогічний показник для працездатного населення був вищий — 63,2 %, але нижчий рівня 2000 року (63,3 %).

Кількість зайнятих чоловіків у 2008 році порівняно з 2000 роком збільшилась на 33,1 тис. осіб, а жінок — зменшилась на 23,3 тис. осіб. Аналогічні тенденції спостерігаємо у динаміці

зайнятого населення працездатного віку обох статей: кількість зайнятих чоловіків зазначеного віку в області збільшилась на 39,2 тис. осіб, а жінок — зменшилась на 21,7 тис. осіб. Динаміка кількості зайнятих чоловіків і жінок старших за працездатний вік свідчить про зменшення кількості зайнятого населення зазначеного віку обох статей, відповідно, на 6,1 тис. осіб і 1,6 тис. осіб.

У 2008 році порівняно з 2000 роком в області кількість зайнятого міського населення збільшилась на 35,1 тис. осіб, а кількість зайнятого сільського населення — зменшилась на 25,3 тис. осіб. Зазначена тенденція характерна для зайнятого населення в обох типах місцевості як працездатного віку, так і старшого за працездатний вік.

Найвищий рівень зайнятості населення в області в 2008 році мав місце серед осіб у віці 40—49 років — 77,2 %, 35—39 років — 76,2 %, 30—34 років — 75,1 %.

Для оцінювання ефективності зайнятості населення за регіонами використовуємо коефіцієнт ефективності зайнятості [1, с. 149]:

$$K_{\text{эф. зайн.}} = \frac{K_{\text{зайн.}} - K_{\text{безр.}}}{K_{\text{зайн.}} + K_{\text{безр.}}}$$

У 2008 році порівняно з 2000 роком коефіцієнт ефективності зайнятості населення України зріс в 1,13 разу, Львівської області — 1,16 разу. У 2008 році найбільше значення цього показника відмічено у містах Києві (0,94) і Севастополі (0,93).

У 2008 році серед зайнятого населення Львівщини 732,1 тис. осіб або 67 % склали працюючі за наймом на підприємствах та в організаціях зареєстрованого сектора економіки, 360,4 тис. осіб або 33 % — зайняті в секторі самостійної зайнятості. Зберігається тенденція до скорочення питомої ваги найманих працівників: з 75,5 % у 2000 році до 67 % у 2008 році, і відповідно, збільшення частки самостійно зайнятих з 24,5 % до 33 %. У секторі самостійної зайнятості у сільському господарському виробництві 41,9 % зайнятих або 85,1 % у зазначеному виді діяльності, торгівлі та будівництві, відповідно 37,4 % та 6,6 % серед усіх самостійно зайнятих. Однією з тенденцій зайнятості є формування сегменту осіб, які орієнтуються на самозайнятість, і сегменту осіб, які працюють за наймом.

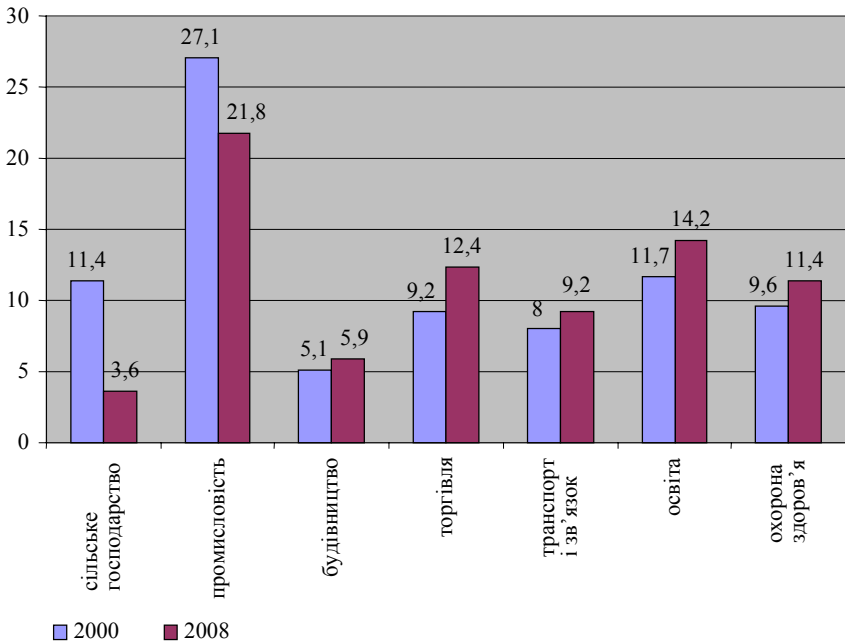

Рис. 1. Розподіл найманих працівників за видами економічної діяльності у Львівській області, у % до загальної кількості в економіці

Характер взаємозв'язку людського розвитку і зайнятості визначає тенденції у формуванні економічних основ людського розвитку і головне — вектор, спрямованість цього розвитку в цілому [5, с. 115]. Завдання виявлення можливостей для людського розвитку потребує структурування зайнятості. Трансформація регіональної економіки супроводжується зрушеннями в її галузевій структурі, зміною і структури зайнятості населення за видами економічної діяльності. У промисловості, сільському господарстві та будівництві у 2000 році було зайнято 43,6 %, у 2008 році — 31,3 % усіх найманих працівників. За 8 років скоротилася частка найманих працівників підприємств сільського господарства (з 11,3 % до 3,6 %), промисловості (з 27,2 % до 21,8 %), збільшилася частка найманих працівників будівництва (з 5,1 % до 5,9 %), торгівлі (з 9,2 % до 12,4 %), транспорту (з 8 % до 9,2 %), установ освіти (з 11,7 % до 14,3 %) та охорони здоров'я (з 9,6 % до 11,4 %).

Таблиця 3

**ЗМІНА СТРУКТУРИ НАЙМАНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗА ВИДАМИ
ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЗА 2000—2008 рр.**

	Питома вага, %		$ d_{1t}-d_{0t} $	$(d_{1t}-d_{0t})^2$	$\frac{ d_{1t}-d_{0t} }{d_{0t}}$
	2000	2008			
Сільське господарство	11,3	3,6	7,7	59,29	0,681
Промисловість	27,2	21,8	5,4	29,16	0,198
Будівництво	5,1	5,9	0,8	0,64	0,157
Торгівля	9,2	12,4	3,2	10,24	0,348
Транспорт і зв'язок	8,0	9,2	1,2	1,44	0,15
Фінансова діяльність	1,0	2,4	1,4	1,96	1,4
Операції з нерухомим майном	5,1	7,4	2,3	5,29	0,45
Державне управління	8,3	7,6	0,7	0,49	0,084
Освіта	11,7	14,3	2,6	6,76	0,222
Охорона здоров'я	9,6	11,4	1,8	3,24	0,187
Надання комунальних та індивідуальних послуг	3,5	4,0	0,5	0,25	1,143
Всього	100	100	27,6	118,76	4,02

Економічна активність населення Львівської області у 2008 р. Стат. збірник / Головне управління статистики у Львівській області, власні розрахунки.

Для оцінювання структурних змін найманих працівників за видами економічної діяльності у Львівській області за 8 років використовуємо квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень, середнє відносне лінійне відхилення:

$$\sigma_d = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^k (d_{1i} - d_{0i})^2}{k}} = 3.29 \text{ в.п. } l_d = \frac{\sum_{i=1}^k \left| \frac{d_{1i} - d_{0i}}{d_{0i}} \right|}{k} = 0.365 \text{ або } 36,5 \text{ \%}.$$

Квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень склав 3,29 в.п. Отже, при зміні структури найманих працівників у Львівській області відбулося в середньому 36,5 %-ве зрушення.

З позицій концепції людського розвитку необхідний не лише кількісний аналіз тенденцій зайнятості, але і якісний аналіз нових

форм і видів зайнятості, які змінюють зміст праці. Можна припустити, що з застосуванням інформаційних форм зайнятості можливості людського розвитку отримають новий імпульс для реалізації.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, зазначимо, що у Львівській області у 2008 році порівняно з 2000 роком загальна кількість економічно активного населення зменшилась на 67,3 тис. осіб та знизився його відносний рівень на 3 в.п., при цьому загальна кількість зайнятого населення збільшилася на 9,8 тис. осіб та зріс його відносний рівень на 1 в.п., відбулося зменшення зайнятості населення у сфері економічної діяльності. За умов фінансово-економічної кризи стали очевидними неминучість спаду економіки і загострення ситуації у сфері зайнятості: частина людей втратила роботу, чимало переведені у режим неповного робочого дня. За таких умов розширенню можливостей зайнятості для економічно активного населення регіону сприяють трудові поїздки [4].

Динаміка зайнятості населення є складовою моделей регіонального людського розвитку. Для забезпечення ефективної зайнятості в економіці регіону необхідно активізувати регіональну політику зайнятості населення, яка повинна сприяти участі економічно активного населення у створенні ефективних підприємницьких структур; розвивати соціальне партнерство, спрямоване на гармонізацію інтересів працедавця і найманого працівника.

Література

1. *Бараник З.П.* Функціонування ринку праці: статистична оцінка: Монографія. — К.: КНЕУ, 2007. — 392 с.
2. *Злупко С.М.* Перехідна економіка: сучасна Україна. Навч. посіб. — К.: Знання, 2006. — 324 с.
3. Економічна активність населення Львівської області у 2008 р. Стат. збірник / Головне управління статистики у Львівській області/.
4. *Романюк М.Д.* Вплив глобалізаційних процесів на соціально-економічний розвиток та демографічну ситуацію регіону (на прикладі Карпатського регіону) // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. — Івано-Франківськ: Плай, 2009. — Вип. VII. — С. 338.
5. Человеческое развитие: новое измерение социально-экономического прогресса: Учебное пособие под общей редакцией проф. В.П. Колесова: 2-е изд., дополн. и перераб. — М.: Права человека, 2008. — 636 с.

Стаття надійшла до редакції 2.06.2010 р.